

anyám?
 És hol vannak, akiket ismerek,
 mondd, hova lett a többi kisgyerek,
 anyám?

Fejünk felett mért dől össze a ház,
 anyám?
 És miért jajgatsz, miért kiabálsz,
 anyám?
 A dült tereken miért rohanunk át
 s miért égnek a Jangcsében a dsunkák,
 anyám?

Miért nem felelsz? Felelj! Anyám, hol vagy,
 anyám?
 Éjjel van és én nem látom a holdat,
 anyám!
 Nem látlak. Hol vagy?... Ó csak hallanám
 a hangodat, a hangodat, anyám!
 Anyám!
 Én nem látlak!... Én nem látok, anyám!

A FRANCIAORSZÁGI MAGYAROK NYELVE

Irta: MOSONYI FERENC

A *Magyar Statisztikai Zsebkönyv* 1936. évi kötete szerint tavaly az utódállamok magyarjain kívül 776.000 ember vallotta magát magyarnak a világ minden táján. Ez adat megbízhatóságában minden okunk megvan kételkedni, hiszen csupán az amerikai Egyesült Államokban 700.000-re teszik a magyarnyelvűek számát! Ezért az egymilliószám sokkal közelebb jár a valósághoz. A világháború befejeztével megindult második nagy kivándorlási hullám 1930 körül — a gazdasági válság következtében világszerte mutatkozó elzárkozás folytán — végleg leülepedett, ami azóta a magyar diaszpóra bizonyosfajta megszilárdulásához vezetett. Az újabb tömeges kivándorlás és hazavándorlás hullámmásával összetételükben és szerkezetükben állandóan változó magyar nyelvszigetek stabilizálódása ezáltal megkezdődhetett. Főlétszámúlag hangsúlyozni, hogy ez az állapot a kívülről többé fel nem frissülő magyar nyelvszigeteknek egy-két nemzedéken belül a teljes elvesztésével fenyeget. Intő például az amerikai magyar néprészt hozhatjuk fel, mely alig a harmadik nemzedékbe lépve eredeti létszámának felére süllyedt. A magyar diaszpórában a törzsmagyarsággal összekötő legerősebb szálát természetesen a nyelv teszi. Nem érdektelen tehát konkrét példán, a franciaországi magyarok nyelvén keresztül megmutatni, mint lazul szükségszerűen még egy olyan fiatal magyar sziget életében is, amilyen a franciaországi, a magyar közösségi tudat s mint termi a diaszpórában a magyar nyelv új mellékhatásait.

*

Az első számszerű adat a franciaországi magyarokról 1901-ből való, amikor 1306 magyart tartottak nyilván Párizsban. 1911-ben ez a szám 1857-re emelkedik. A háború ezt a jelentéktelen számot is erősen lecsök-

kenti: 1921-ben mindössze 234. Ezután azonban rohamosan nő a számuk. A politikai okokból kivándorlók mellett a középeurópai agrárválság elől menekülő gazdasági emigráció, különösen az amerikai határzárlat után, elsősorban Franciaországban keres új hajlékot, melynek egész északi részét külföldi munkaerő építette fel háborús romjaiból. 1926-ban már 13.500 magyart mutat ki a statisztika (a más nemzeti kategóriákban szereplő utódállambelieken kívül). 1930 körül ez a szám — az utódállamokból érkezett magyarnyelvűekkel együtt — közeljutott a 100.000-hez. A válság beálltával a hazai munkaerő védelmében hozott francia kormányintézkedések tömeges hazavándorlást eredményeznek, úgyhogy mintegy négy év leforgása alatt kb. a felére apadt a franciaországi magyarok 1930-as legmagasabb létszáma. Az 1936 márciusi népszámlálás legutóbb nyilvánosságra hozott adatai szerint jelenleg 30 ezer magyar állampolgár él Franciaországban. Hozzávéve ehhez az összesen 85.000 lelket számláló utódállamokbeli emigráció soraiban elkönyvelt magyarnyelvűeket, a franciaországi magyarnyelvű bevándoroltak jelenlegi létszáma mintegy 50.000-re tehető.

A franciaországi magyarok javarésze dolgozó, a vidékiek legtekintélyesebb csoportját a bányászok teszik, akik különösen *Pas-de-Calais* megyében élnek nagyobb, összefüggő csoportban. Sok köztük a textil-munkás, különösen *Nord* megyében, *Roubaix* környékén. Kisebb munkáskolóniákat találunk még *Marseille*, *Grenoble*, *Alger*, *Colmar*, stb. városokban. A franciaországi magyarság legjelentősebb része Párizsban, Szajna és Seine-et-Oise megyében él. Ezeknek nagyrésze vasmunkás és könnyűipari dolgozó, kisebb része kisiparos, a többi megoszlik különféle foglalkozási ágak között.

A franciaországi magyarok heterogén összetétele és legtöbbször *egyénenkénti* elhelyezkedése a francia néptársadalomban, lényegesen el-
különbözteti ezt a néprészt a más országokban, különösen Északamerikában található magyar nyelvszigetektől. Mig az Egyesült-Államok magyarságának zöme néhány állam aránylag szűk területére összpontosul (*Cleveland* és környéke, stb.), addig Franciaországban a fent említett kisebb települések a *kivétel* s az egyénenkénti szétszórtság a szabály. A franciaországi magyar emigráció ezzel az egyedenkénti szétszórtságával jellegzetesen háború utáni jelenség. Az amerikai magyar sziget egész falvak tömeges kivándorlásával jött létre a háború előtt, melyek kiaknázatlan vidékeken kollektív telepeket teremtettek meg. (Pl. *Bálint Imre* írásaiban találkozhatunk így létrejött magyar bányászfalvakkal, melyek népe ruházatában, szokásaiban, nyelvében, két nemzedéken át konzerválta a tiszántuli falu múlt századbeli életét.) A háború után ujonnan jöttek már ezekbe a kész keretekbe illeszkedhettek bele. A háború után Franciaországba kivándorolt magyarok azonban nem találtak itt ehhez hasonló kész kereteket és így az egyénenkénti térfoglalás kényszere miatt sokkal kevésbé is védekezhetnek a beolvadás ellen.

A franciaországi magyarok nyelvi tudatának aránylag igen gyors eltompulása tulnyomórészt a fenti okokra vezethető vissza. A szélesebb társadalmi közösségek, természetes kolóniák kialakítása elé tornyosuló akadályok a franciaországi magyarok nyelvének romlását gyors ütemben siettetik, ugyanannyira, hogy fél emberöltő után ez a nyelv az elkorcsosulásnak ugyanazon jeleit mutatja, mint amik az amerikás magyar nyelven csak a diaszpóra második nemzedékében kezdtek elhatalmasodni. A nyelvi tudat eltompulásának ez az ütembeli különbözősége az amerikás és a franciaországi magyar nyelvben még egyéb mélyreható okokban leli magyarázatát. Az amerikai, javarészt háborúelőtti magyar emigráció

ráció zömét a paraszti rétegek tették. Az amerikai kivándorlók a népnyelv nyerserejével felvértezten és többé-kevésbé egységes törzset képezve állhatták az új nyelvi környezet ostromát. Nem úgy a franciaországi magyarok, akiknek tulnyomó tömegét a munkások és az elproletarizálódott városi kispolgárok teszik. Márpedig az alig háromgenerációs magyar ipari munkásság maga sem tekinthet vissza mély nyelvi hagyományokra. Három emberöltős múltja csak arra volt elegendő, hogy kitörülje lelkéből paraszti eredetének földszagu nyelvemlékeit. A magyar ipari munkás már otthon megszokta, hogy idegen — különösen a magyarhoz idomított német — szavakkal jelölje szerszámain. Még gyökeretlenebb e tekintetben a városi kispolgár, aki legtöbb esetben rövidmúltú magyarságra tekint vissza s Franciaországban ipari, vagy más, tőle idegen munkakörben kénytelen elhelyezkedni, úgyhogy társadalmi kiközlétsége miatt is sokkal inkább hajlamos nyelvi podgyásának elhagyogatására. Hozzájárul mindehhez még az is, hogy ezidőszert Magyarországon is a nyelvi tudat nagyfoku tompulása észlelhető, amit a fővárosi és a paraszti nyelv közti úr elmélyülése még csak fokoz. *Bóka László* joggal állapítja meg e tárgyról irt tanulmányában: (*Szép Szó*, Bp. 1937 jul.-aug.-i szám) — „...a ma magyarjának nincs nyelvi öntudata, nyelve nemismert része lelki világának“. Nem lehet tehát csodálkozni azon, ha a franciaországi diaszporában a ma magyarját hazuról hozott nyelvi bizonytalansága rohamosan a nyelvkorcsosítás lejtőjére viszi.

*

A franciaországi magyarok nyelvének szétforgácsolódási folyamatát tanulmányozva nehéz általános érvényű, tudományos értékű végkövetkeztetésekre jutni. Sőt a franciaországi magyar *nyelvkép* felvázolása is nehézségekbe ütközik. A nehézségek főoka éppen abban rejlik, hogy a Franciaországban szétszórt magyarság nem alkotván egységes társadalmat, az egyedeknél megfigyelhető nyelvidomítás és elkorcsosítás tünetei sokszor eltérőek, nem mindig tipikusak és nehéz megtalálni azt a mértéket, melynek segítségével — durva tévedések veszélye nélkül — meg lehet állapítani, vajjon bizonyos magyar-francia „barbarizmus“ szóképzés, mondatfűzés, sőt kiejtésbeli eltérés tényleg a kialakulófélben lévő franciaországi magyar idioma szerves részét teszi-e, vagy csak futó, átmeneti jelenség, esetleg egyéni moduláció. Ez a probléma a magyar-francia zsargon minden egyes fagyönyével kapcsolatban felvetődik. Pl. noha a franciaországi magyar festőmunkások nagy része *lessziválás*-nak vagy *lessziválás*-nak nevez egyfajta tisztogató munkát (a francia *lessivage*-ból), súlyos hiba volna ezt a szót a franciaországi magyarok körében általánosan meghonosodott nyelvképződmények sorába beiktatni. Másképp állunk már pl. a „porion“ szóval, amellyel az északfranciaországi magyar bányászok a munkavezetőket jelölik. Ez a szó szintén „szakkifejezés“ ugyan, de a jelentékeny számú magyar bányászág körében annyira közhasználatú, hogy polgárjogot nyert a franciaországi magyar nyelvben. Általában a jelen tárgyról értekezők a legtöbb esetben belesznek abba a hibába, hogy kritikátlanul ellajstromozzák a hallott franciás idegenszerűségeket anélkül, hogy ezeknek elterjedtségi arányára tekintettel lennének. S annak a megállapítása, vajjon valamely szólás-mód vagy nyelvképződmény tényleg a franciaországi magyar nyelv integráns része, csakis a megfelelő előfordulási koefficiens mértékével lehetséges.

Az előbb érintett társadalmi okokból következik, hogy a franciaországi magyar zsargon jelenleg még nem tekinthető kijegecesedett idiómának. Ezért hasztalan kísérlet volna a bevándorolt magyarok nyelv-

nek szótárát lerögzíteni. Ezekkel a fennmaradásokkal s a bevándorolt magyarság nyelvképzését *in statu nascendi* folyamatnak tekintve, mégis levonhatók bizonyos általános érvényű szocio-filológiai következtetések.

1. A bevándorolt magyarok nyelvén az első töréseket a francia társadalmi környezettől diktált s a hazaitól eltérő új érintkezési szabályok, szokások és rangszempontok idézik elő. A magyarországi társadalom hierarchikus felépítése a köznapi nyelven is erősen megmutatkozik a különféle feudális csökevények formájában. A demokratikus francia környezetben ezek a feudális nyelvi csökevények kopnak el a leghamarabb. Ezen a ponton kérelmelhetlen törvényszerűséggel megy végbe a nyelvi asszimiláció, még a nyelvtisztaságra legjobban ügyelő magyarnál is. Az otthoni nyelvben használatos társadalmi rangjelző megszólítások, köszöntő formulák, a bevándorló életében már ugyyszólván az első napon használhatatlanná válnak. A kegyelmes, méltóságos, nagyságos és tekintetes uramozás, sőt a minden egyéb jelzőmentes uramozás itt éppannyira elképzelhetetlen, mint a bokaösszezsapó snájdig bemutatkozás, mint a „kezeit csókolom“ s az „alázatos szolgája“. A francia ember csak egyfajta megszólítást ismer s ez a *Monsieur, Madame* vagy *Mademoiselle*. A külső rangmegkülönböztetésnek ez a teljes hiánya a francia életben a bevándorolt népnél is maradéktalanul érvényesül. Ezért a franciaországi magyar bevándorló nyelvében jelentkező első meghonosodott szavak a *Möszjő, Madám, Madmoazell, a bonzsur*. Az ur, urasszony, kisasszony szavak a hozzájuk fűződő képzettársítások miatt ugyanis nem adják vissza pontosan a *Monsieur*, stb. értelmét. (Másnyelvű bevándorlóknál már nem egészen így áll a dolog. A szláv *pán*, az olasz *signor* — a francia „*Monsieur*“ pontos megfelelője. A bevándorolt szlávok, olaszok, stb. nyelvén nem is találkozunk tehát a „möszjőzéssel“.) Az „ur“, „kisasszony“, stb. szavakat a franciaországi magyar legfeljebb ironikus értelemben használja.

A demokratikus francia társadalmi szokásoknak, életformáknak, etikettnek a hazaitól eltérő volta, szükségszerűen a bevándorolt magyarok új magatartását alakítja ki a francia lakossággal s ezer kérésztül saját emigrációs környezetükkel szemben is. Ez a magatartásváltozás nemcsak a megszólítások, köszöntési mód átvételben nyilvánul meg a bevándorolt magyarok nyelvén, de más, általánosan elterjedt átvételeket is eredményez. Pl. a munkaadó és munkás viszonyában Franciaországban szintén nem ugyanaz az „etikett“ érvényesül, mint Magyarországon. A franciaországi magyar munkás a munkaadóját nem tekinti többé „főnökének“, hanem átvett francia szóval *patron*-jának nevezi. (A *patron* szó eredetét még a középkori, patriarchális munkaviszonyokban kell keresni. A magyar „főnök“-kel egyenértékű *Chef — chef d'entreprise* — szó ugyan szintén használatos, de csak inkább hivatalos jellegű dokumentumokban, és nem a francia munkás nyelvén. A francia üzemi munkás inkább közvetlen feletteseit szokta a *chef — chef d'équipe, chef d'atelier*, stb. — szóval megjelölni. Jegyezzük még meg a kuriózum kedvéért, hogy a *patron* szónak a franciaországi magyar nyelvén még egy másik jelentése is van: így nevezi szállásadóját. Ezzel szemben a szállodai iparban dolgozó bevándorolt magyarok *chef* alatt a konyhafőnököt értik.)

2. Ha a franciaországi magyar nyelvét érő első töréseket az otthonitól eltérő új társadalmi szokások, életviszonyok velejáró következményeinek tekinthetjük, úgy az új munkaviszonyok és mesterségi szaknyelv siettetik a magyarnyelvű bevándoroltak idiómájának további elváltozásait. A szó tágabb értelmében vett *gallicizmusok* átvétele mindenkor

a legkisebb ellenállás irányában halad. A franciaországi magyarnál épp a *mesterségi szaknyelv* terén észlelhető a legkevésbé a nyelvi elzárkózás az idegen hatással szemben. Egyrészt, mert az ipari pályák felé orientálódó magyarok tekintélyes százaléka többnyire nem az eredeti szakmájában helyezkedik el s így nem is ismeri új foglalkozása szótárának magyar megfelelőit; másrészt mert a félgymarmati helyzetben kifejlődött magyar ipar munkásságának nincsenek önálló, mély nyelvi hagyományai, hisz a germán hatás sehol sem érvényesült erősebben, mint éppen a magyar iparosnyelvben. A franciaországi magyar ipari munkásság szakmai nyelvében ezért a *kényszerasszimiláció* tünetei állapíthatók meg. A szaknyelvek területén fellépő tömeges gallicizmusoknak további oka: a *munkamegosztás különbözősége a francia iparban* a rokon magyar iparágakkal szemben. A munkamegosztás és beosztás eltérő volta természetesen egész sereg olyan fogalmat, kifejezést eredményez, melynek a magyar nyelvben nincs egyenértékű megfelelője. Hogy újra a franciaországi szállodaipar köréből hozunk fel példát: ez ipar másfajta munkamegosztása a hazaitól eltérő hierarchiát teremtett. A főpincér, fizetépincér és pincérinas között egész sereg, odahaza ismeretlen kategória található: *chef*-ek, *demi-chef*-ek, *chef de rang*-ok, stb.; a szállodai konyhaszemélyzetben „plonzsőrök“, „argentier”-k, „officier”-k között oszlanak meg a tisztító munkálatok. Természetes, hogy a szakmában dolgozó magyarnyelvűek ezeket a kifejezéseket nyelvünk hangzóilleszkedési törvényeinek megfelelő csekély változtatásokkal átveszik. Tömegével lehetne — foglalkozási ágak szerint — az efajta példákat felsorolni.

3. A franciaországi magyar nyelv szükségszerűen átvett gallicizmusai körébe lehet még sorolni az olyan szavak és kifejezések átvételét, melyeknek ugyan megvannak a magyar fogalmi megfelelőik, de amelyek a magyar életben csak *eszméileg* és nem *ténylegesen* létező fogalmakat jelölnek. A *métro* szót például könnyűszerrel „földalatti”-nak lehetne nevezni, aminthogy a *somázs*-t (chomage) munkanélküliségélynék, az *apérítif*-et étvágygerjesztőnek, a *carte d'identité*-t személyazonossági igazolványnak: mindezek azonban elvont fordítások, mert a magyarországi életben *ténylegesen* nem adottak s ha igen, úgy nem pontosan az az értelmük, s ezért a hozzájuk fűződő képzettársítások sem azonosak. (Pl. a „személyazonossági igazolvány” általános fogalom, míg a *carte d'identité* egy speciális okmány neve, melynek minden Franciaországban élő idegen a birtokában kell, hogy legyen. A „munkanélküliségély” szó pedig pontosan ugyanazt fejezi ki ugyan, mint a franciás „somázs” — az *allocation de chomage* magyarítása —, azonban Magyarországon a munkásság nem élvez állami segínyt munkanélküliség esetén s így a pusztán fogalmi fordításnak nincsenek meg a lélektani indítékai.)

4. A fenti három csoporthoz tartozó fogalom- és szóátvételeket és „átmagyarosításokat” többé-kevésbé a „kényszerasszimiláció” jelenségeinek foghatjuk fel. A francia életből önként adódó efajta átvételek önmagukban, egyéb kísérőjelenségek nélkül, még nem bizonyítják szükségszerűen a nyelvromlást, ha a 3. kategóriában foglalt gallicizmusok már a nyelvi tudatnak bizonyos eltompulására mutatnak is. Ellenkezőleg, az efajta gallicizmusok, az eredeti nyelvkincs maradéktalan megőrzése mellett, csak különös „couleur locale”-al gazdagítanak nyelvünket: növelnek szókincsét, kifejezőképességét, új hangszerezési lehetőségeket nyújtanának. Csakhogy a bevándorolt magyarságnál valójában a franciás szóátvételekkel párhuzamosan halad az eredeti nyelvkincs feladása, mely fokról-fokra lépve lassankint nyelvünk törzselemeit kezdi ki.

A tényleges nyelvromlás első fokán francia fogalmak, szavak felesleges és még lélektanilag sem igazolható átvételét találjuk, olyan szavakkét, melyeknek pompás közhasználatu magyar megfelelői vannak: *certificat de domicile* lakbizonylat, *acte de naissance* születési bizonyítvány, *appartement* lakosztály vagy lakás, *usine* gyár, *atelier* műhely, *bureau de tabac* trafikos, *restaurant* vendéglő helyett, stb. stb. Az e fajta gallicizmusok már a francia környezet nyelvbontó hatásának jelei s a nyelvi tudat elhomályosulásának előrehaladott állapotát mutatják, amikor a bevándorolt magyarnak már mind nagyobbfokú szellemi megerőltetésére kerül a megfelelő jó magyar szó, kifejezés megtalálása.

5. A magyar nyelvi tudat eltompulásának magasabb szakaszát már nemcsak főnevek, hanem *meléknevek* főlősleges átvétele is jelzi. „Milyen *parciit* (pardessus-felöltő) vesz, *grilkert* (gris clair-világosszürke), vagy *blöfonszét* (bleu foncé = sötétkék)?“ — az eféle beszédmodor mindinkább elterjed a huzamosabb ideje Franciaországban élő s a francia életbe beilleszkedő magyarok körében. A fogalmakat közelebb hozó, pontosabban körülíró jelzők, melléknévi igenevek, stb. használata már az anyanyelvben is bizonyos szellemi erőfeszítést, megkülönböztetést, párhuzamba állítást igényel, s így, ha már itt is idegen elemeket kell segítségül hívni, úgy a nyelvi egyensúly felbomlása kétségkívül igen előrehaladott. Átlagosan iskolázott egyedeknél az ilyen tünetek csak az emigráció első évtizede múltán szoktak fellépni. (Általában megállapítható, hogy minél alacsonyabb a bevándorló műveltségi foka, minél korlátoltabb a nyelvi podgyászsa, annál inkább hajlamos az idegen nyelvi környezetben eredeti nyelvkincse feldására, annál gyorsabban vész el nyelvében is a magyarság számára.)

6. A nyelvi asszimiláció legelőrehaladottabb fokán, amikor az anyanyelvhez kapcsolódó lelki kötelek megglazulása lassan az elemi nyelvemlékek is kikezdi, a kivándorlónak már az *igekészlete* is fogytán van és kénytelen egyre sűrűbben francia igetövekhez fordulni segítségért. Így alakul ki a franciaországi magyar nyelv elfajulásának legtipikusabb s egyben legzavaróbb tünete: nyelvünk kiméletlen eltorzításával folyó *igeképzés*, francia tövek beszorítása a magyar igeragozás kényszerzubonyába.

Igaz, már a nyelvromlás alacsonyabb fokán is találkozunk elvétve francia igetövek magyarításával, de többnyire csak olyan esetekben, amikor valamely ige alkotóeleme egy francia szóképnak, kifejezésnek, melynek egyik része már előzőleg átment a franciaországi magyar nyelvgyakorlatba. Például amily mértékben kezdi használni a bevándorolt magyar a *somáz*s (munkanélküliség) szót, annyira kezd meghonosodni a *somázst tussolni* kifejezés (a francia *toucher le chomage*-ból: munkanélküli segélyt felvenni).

Természetesen a francia igék közül ösztönösen legelőször azokat veszik át, amelyek alakilag a legkönnyebben illeszkednek a magyar igeragozás törvényeihez. Előszeretettel használnak olyan francia igéket, melyek a hazai magyar nyelvben is szerepelnek, de más értelemben. Pl. a *tussolni* szó jelentése a franciaországi magyar nyelvben „fizetést felvenni“ (*toucher*) nem pedig „zuhanyfürdőzni“ (a *douches* szóból). *Kreálni* a franciaországi magyar beszédében gyakran szerepel „tervezni“ helyett (Magyarországon inkább az „alkotni“ értelemben használatos), stb.

7. Amidőn nyelvünk alkotóelemeinek bomlása elérte azt a fokot, hogy az élőbeszéd legfőbb motorja, legaktívabb tényezője: az ige is kalódni kezd, akkor az egész nyelvstruktúra, mint valami megbontott óraszerkezet, szétzilálódik, hogy azután véglegesen felmondja a szolgálatot.

Az egyes nyelvelemek elkorcsosulása szükségszerűen a magyaros mondat szerkezet és mondatfűzés felbillenését vonja maga után. A nyelvhelyesség végső kritériumai is kivesznek. Szórend, egyeztetés, módok használata, stb. mindinkább a francia beszédmodorhoz idomul. Fejtegetéseink ezen pontját a legnehezebb megfelelő példákkal igazolni, mert a válogatási szempontok körül adódó, fentebb jelzett nehézségek ezen a téren ütköznek ki a legerősebben. Azt hisszük azonban, elég példaképpen felémlelni, hogy a *participiumos szerkezetek*, az igenevek használatának a tultengése jellegzetesen a francia beszédmodor hatását tükrözteti vissza.

8. Végül a bomlási folyamat magát a *hangképet* se hagyja érintetlenül. A rokon kutatásoknál Franciaországban egyre elterjedtebb *fonetrikus* (hangmérő) eljárásokkal minden kétséget kizáróan bizonyítani lehet, hogy a huzamosabb ideje megtelepedett magyarok beszédében a magánhangzók eredeti *színe* és *hosszusága* a francia nyelvkörnyezet hatása alatt lényegesen elváltozik. Az *a* veszt mélységéből és árnyalatban a francia mély *a* (mint *bas, pas*, stb. szavakban) felé közeledik. Az *e* és kétpontos *e* közti különbség (*ember*), mely a hazai nyelvben is egyre inkább elmosódik, a franciaországi magyar nyelvben teljesen eltűnik. De a legtipikusabb a hosszú magánhangzók módosulása. A magyar *é* hosszú, nyílt, a francia *é* rövid, zárt. A franciaországi magyar beszédében az *é* furcsa átmenet a magyar és francia *é* között s mindinkább a francia zárt *é* felé fejlődik. Az *á* rövidebb, közelebb áll a francia magas *a*-hoz (lá, voilà, stb. szavakban). A hosszú *ó* veszt hosszúságából és nyiltabb. A hosszú *ú* pedig teljesen eltompul, rövid és hosszú *ú* között elvész a különbség. (Az itt felsoroltak természetesen egy különböző fokokon át és változó ütemben haladó folyamat végső mutatói csupán.)

*

A franciaországi magyar nyelv vázolt bomlásjelenségeihez különféle szempontból lehet és kell állást foglalni. S mert e folyamat a legvilágosabb jele annak, hogy egy félszázézer lelket számláló közösség válik itt le rohamosan a magyar törzsről a pusztán filológiai állásfoglalás valamennyi között a legmeddőbb. A két szempont: nemzetiség erkölcsi, a szó igazi értelmében: *fajtavédelmi*, vagy a szóbanforgó közösség együttes érdekeinek nézőpontja. S itt mindjárt felvetődik a kérdés: vajjon összeegyeztethető-e a két szempont? Azaz: van-e remény arra, hogy az ötvenezer főnyi franciaországi magyarságot, mely mint kolónia nem tarthat számot kisebbségi jogokra, polgári érdekei megóvásával megmentjük a magyarság számára?

A francia állam tervszerű beolvasztási politikát folytat a területén megtelepedett közel hárommillió idegennel szemben s a néparcvonal-rezsim még fokozottabb mértékben szándékozik ezt a politikát megvalósítani, amit az mutat legjobban, hogy a honosítások kérdésében enyhébb gyakorlatot alkalmaz, mint az előző kormányok. Az állampolgári jog elnyerése minden állandóan megtelepedett idegen fontos gazdasági érdeke. E jognélküli „második zónájú“ polgára az országnak nemcsak politikai jogokkal nem bír, de kenyérjogait se tudja kellőképpen érvényesíteni és bármely pillanatban pusztán közigazgatási intézkedésre elveszitheti. A francia állampolgárság felvétele viszont — a kellő kulturvédelmi intézmények híján — szükségképpen siettetni az egyedet eredeti népi és kulturális közösségéhez kapcsoló kötelékei meglazulásában. A mai társadalmi adottságok közepette ezt a folyamatot véglegesen feltartóztatni nem lehet. Hatékony kultur- és iskolapolitikával viszont bizonyos fokig ellen-súlyozható.